

Legyünk kíváncsiak anyanyelvünkre is!

Kozmács István – Vančo Ildikó: Nyelvtantanítás kicsit másképp. Oktatási segédanyag a magyar nyelvtan oktatásához a 10–12 éves korosztály számára

Módszertani segédkönyv a magyartanárszakos hallgatók számára

Nyitra: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, 2023. 170. o.

A magyar mint anyanyelv oktatásának módszerei a magyar nyelvpedagógiai és nyelvészeti kutatások hosszú évek óta egyaránt kiemelt kérdésköre mind Magyarországon, mind a határon túli közösségekben. Számos elméleti és empirikus kutatás igazolja, hogy a különböző társadalmi körülmények miatt ugyanazok a segédanyagok, ugyanazok a minták nem használhatók a különböző anyanyelvű tanulókkal iskolába kerülő tanulók anyanyelvoktatása során. Az elmúlt évtizedben a hozzáadó szemléletű anyanyelvoktatási módszerek, a szociolingvisztikai szemlélet már hatott ugyan a közoktatás szintjén is, az általános iskolai tananyagtartalom azonban nem változott: a 10–12 éves magyar anyanyelvű tanulók a standard magyar nyelv grammatikájával ismerkednek évről évre. A szociolingvisztikai, dialektológiai vizsgálatok eredményeit azonban felhasználhatjuk a nyelvtani rendszer oktatásakor is. Ebben a szemléletben már megjelent néhány oktatási segédlet, s ezt a sort gazdagítja a jelen írásban bemutatni kívánt munka is.

A szerzőpáros a szlovákiai magyar közösség nyelvhasználatának, nyelvoktatásának, szakemberképzésének elhivatott és elismert kutatója. A 2023-ban megjelent *Nyelvtantanítás kicsit másképp* című kiadvány sikeres összefoglalója azoknak a tapasztalatoknak, melyeket Vančo Ildikó és Kozmács István nyelvészként, a szlovákiai nyelvi tervezés, oktatásszervezés kapcsán szerzett az elmúlt években.

Bár a könyvet a *Bevezetőben* (7) leginkább tanárszakos hallgatóknak ajánlják a szakmai gyakorlatuk eredményes tervezéséhez, gyakorló pedagógusok is kiválóan alkalmazhatják, ötletet meríthetnek belőle nem csak a szlovákiai magyar iskolákban. A szerzők fontosnak tartják, hogy a tanulók érdeklődéssel, kíváncsisággal lássanak neki anyanyelvük felfedezéséhez, s a magyar nyelv kapcsán megszerzett ismereteiket más nyelvek elsajátításakor is hasznosíthassák. „Ezért hát a jelszó mindenki számára: Legyünk kíváncsiak!” (8. o.).

A tíz nagyobb egységből álló kiadvány teljes útmutatóul szolgálhat egy tanóra megfelelő megtervezéséhez, lebonyolításához. Az *Elméleti bevezető* (9–26. o.) című rész a grammatikai anyag oktatásban való megjelenését tárgyalja, kiemelve az iskolába kerülő tanulók anyanyelvváltozata közötti különbségek figyelembevételének jelentőségét. A szerzők elemzik az anyanyelvi tantervekben előforduló következtelenségeket, hiányolva „a kommunikáció-orientált, társadalmi érvényesülést elősegítő képességcsoport fejlesztésére” való törekvést. A megfelelő szemlélet lényegét a következőképpen foglalják össze: „...amikor helyesírást tanítunk, egy percig se gondoljuk, hogy nyelvtant tanulnak a gyerekek, illetve fel se merüljön bennünk, hogy amikor a nyelvtant tanítjuk, akkor a gyermekek beszédjét (a hagyományos értelemben vett nyelvhasználatát) fejlesztjük. Mindez nem jelenti azt, hogy a nyelv(tan) tanításának élesen el kell válnia a többi tevékenységtől. Akkor járunk el helyesen, ha a három tevékenység komplex módon kiegészíti egymást” (12. o.).

Ezután tömören, a lényegét kiemelve közlik (15–24. o.) azokat az ismereteket, amelyeket szükséges felelevenítenie egy hallgatónak, kezdő pedagógusnak, ha a közoktatásban kíván eredményes munkát végezni. A *nyelv* című alfejezet olyan fontos fogalmakat tisztáz, olyan elméleteket vázol, melyek nélkül nem sajátítható el világosan, rendszerszerűen az iskolai tananyag, s nem fejleszthetőek eredményesen a különböző nyelvi, kommunikációs kompetenciák.

A jelek típusai mellett a nyelvi szintekről, a különböző nyelvváltozatokról is frissítheti ismereteit az olvasó. Kisebbségi magyar közösség számára készült oktatási segédanyagként részletesebben tárgyalja az alfejezet a nyelvjárásiasság és a kétnyelvűség kérdéskörét. Mindkét esetben fontosnak tartják a szerzők, hogy kiemeljék ezek természetességét, s hogy eloszlassák az esetleges negatív előítéleteket, melyek semmiképpen nem kívánatosak sem magyar nyelv órán, sem bármely más tanórán. „Egy bizonyos: a határon túli magyarság nyelve eltér a magyarországi magyarságétól, s nemcsak szókincsében, számos esetben hangtanában, prozódiajában és nyelvtanában is. Ezzel a ténnyel tisztában kell lennie minden magyarul beszélőnek. S azzal is, hogy ezen elszakadt részek magyarsága által használt nyelvváltozat egy cseppet sem rosszabb vagy hibásabb, mint a magyar köznyelv (ahogy a nyelvjárások sem rosszabb nyelvváltozatok az irodalmi nyelvnél, s ahogy egyik nyelvváltozat sem rosszabb egy másiknál)” (23. o.). Ezt a szemléletet erősítendő a feladatgyűjteményben szlovák nyelvű példaanyaggal is dolgozhatnak a kétnyelvű felvidéki pedagógusok és tanulók.

Vančo Ildikó és Kozmács István a helyesírás tanítása kapcsán olyan támpontokat fogalmaznak meg, olyan tapasztalatokat osztanak meg az olvasókkal, melyek a sikeres készségfejlesztéshez különösen hasznosak lehetnek. Kiemelik azt is, „hogy a helyesírás tanítása során a megfelelő szövegértésre ugyanolyan figyelmet kell fordítani, mint a helyesírási algoritmusok

elsajátíttatására – a helyesírás tanítása csak akkor lehet sikeres, ha a szövegértés is minden esetben jelen van” (25. o.).

A könyv további része különböző típusú, különböző nehézségű feladatokat tartalmaz. A szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy ezek órákon való használata előtt mindenképpen fontos a kapcsolódó tananyag alapos áttekintése, megismertetése a tanulókkal, s csak ahhoz kapcsolódóan kezdjenek az egyéni vagy éppen páros feladatok megoldásához. Zöld színnel kiemelve több feladathoz magyarázatot is mellékelnek, javaslatot tesznek, hogyan kelthetjük fel a 10–12 éves gyerekek érdeklődését a témával kapcsolatban.

*Bemelegítésként az első feladat szöveggel való munka: ezzel is megerősítve azt, hogy a grammatikai ismeretek oktatása, gyakorlása nem öncélú, tágabb keretben, összetettebb célok részeként is hasznosítható. Ezt az elvet követik az alkotók a további különböző, izgalmas, (szó szerint) színes, sokszor egymáshoz kapcsolódó gyakorlatok kapcsán is: a szójelentést, a hangtani ismereteket, a szóalaktant, a szavak hangalakjának és jelentésének kapcsolatát begyakoroltató játékos feladatok összefonódva, egységet, rendszert alkotva építkeznek a legnagyobb nyelvi szint felé. A *Fogalmazástan* (95–127. o.) című alfejezetben egyaránt találhatunk elbeszélő, leíró és nem összefüggő szövegekhez kapcsolódó szövegalkotásra és szövegértésre vonatkozó jól átgondolt, egymásra épülő feladatokat. Ehhez a részhez a szerzők részletesen kidolgozott óravázlatmintát is mellékelnek.*

A nagy J/LY kihívás című fejezet (129–138. o.) az önálló, felelősségteljes önfejlesztésre kíván ösztönözni: hosszabb ideig tartó kihívásként kell a tanulóknak megbirkózniuk a kvízszerű gyakorlatokkal.

1. kép. Részlet a kiadványból (129)

A NAGY J/LY KIHÍVÁS

A következőkben a *j* és *ly* betűt tartalmazó szavakkal kapcsolatos nagy kihívást teljesíthetitek.

Aki teljesíti a kihívást, az a **J/LY Birodalom** császára lesz.

A NAGY J/LY KIHÍVÁS hét kihívást tartalmaz, és mindegyik kihívást két részletben (A és B) lehet teljesíteni. A kihívásokat a játékszabályok ismertetése után találod meg.

A továbbiakban különböző típusú helyesírási feladatok gyűjteménye is segíti az izgalmas tanóra előkészítését, illetve a helyesírási versenyekre való felkészülést.

Az érdeklődő olvasók számára ajánlott irodalomjegyzék ad útmutatást a további tájékozódáshoz. A mellékletben mindegyik témakörből megtalálható

néhány feladat megoldása is, mely az önellenőrzést segíti, a kreatív feladatok esetében ötletet ad.

Az elemzésünk elején kiemeltük azt, hogy a különböző határon túli közösségek esetében különböző oktatási segédletekre van szükség. Jelen kötet azonban nem csak a szlovákiai magyartanár képzésben, illetve iskolákban hasznosítható eredményesen: szemléletével, lényegre törő elméleti áttekintéseivel, kreatív feladatgyűjteményeivel egyaránt kiváló útmutatóul szolgál mind a többségi, mind más határon túli oktatási folyamatban résztvevők számára. Ezekkel a mintákkal valóban izgalmasabbá, a gyakorlatban is hasznosíthatóvá tehető a grammatikai ismeretek áttekintése, s valóban felkelthető a tanulók kíváncsisága, érdeklődése anyanyelvük teljes rendszere iránt.

Beregszászi Anikó, Dudics Lakatos Katalin

Beregszászi Anikó, habilitált doktor. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, professzor. beregszaszi.aniko@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0001-6860-7579.

Берегсаци Аніко, доктор габілітований, професор, завідувач кафедри філології Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, beregszaszi.aniko@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0001-6860-7579.

Anikó Beregszászi, PhD, habil. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Philology, associate professor. beregszaszi.aniko@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0001-6860-7579.

Dudics Lakatos Katalin, PhD. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, docens. dudics.katalin@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0003-1354-4421.

Катерина Дудич Лакатош, доктор філософії, доцент, доцент кафедри філології Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, dudics.katalin@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0003-1354-4421.

Katalin Dudics Lakatos, PhD. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Philology, associate professor. dudics.katalin@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0003-1354-4421.